

Mladen Tomljenović

METODOLOGIJA PRIKUPLJANJA GRAĐE
O TRADICIONALNOM GRADITELJSTVU
U SESVETSKOM PRIGORJU

U Sesvetima kraj Zagreba osnovan je Muzej 1977. godine. Već prvi obilasci terena ukazali su na potrebu da se sakupi građa o tradicionalnom narodnom graditeljstvu ovog područja, kako bi se mnoge zgrade sačuvale barem u muzejskoj dokumentaciji, jer ih je nemoguće sve staviti pod zaštitu i sačuvati za buduća pokoljenja. Na inicijativu direktora Muzeja prof. Vladimira Sokola 1981. godine započeto je sistematsko prikupljanje građe na terenu o tradicionalnom graditeljstvu na području općine Sesvete.

Posao je organiziran tako da se sakupi što više podataka o graditeljstvu u svakom selu i to na taj način da se obrade sve zgrade u pojedinom selu (stambene i gospodarske), bez obzira da li su još u upotrebi ili su napuštene, a čak možda i poluruševine, kako bi se sakupilo što više podataka i dobila što potpunija slika o tradicionalnom graditeljstvu ovog kraja. Tu su puno pomogli dobri kazivači koji su bili spremni odgovarati na sva postavljena pitanja i dati obilje korisnih podataka bez kojih se ovaj posao nikada u potpunosti ne bi mogao obaviti. To su uvijek bili stariji ljudi koji su suvremenici mnogih zgrada građenih u ovom stoljeću, a o onima sagrađenim prije 1900. godine slušali su od svojih starijih.

Pri sakupljanju podataka o pojedinim zgradama svrha je bila da se dobiju sljedeći podaci: kada je dotična zgrada građena, tko ju je građio (ime majstora i odakle je bio), te da li je možda seljena (iz kojeg sela, ili unutar samog sela, tj. s kojeg je mjesta preseljena na današnje mjesto), a bilo ih je moguće seliti jer su građene od drveta. Uz te podatke svaka je zgrada i fotografirana, da bi dokumentacija bila potpunija. Na terenu se uvijek snima s dva fotoaparata — paralelno se snima s crno-bijelim negativom i kolor diapozitivom. Kao što se nastojalo da se dobije što više zanimljivih podataka vezanih uz pojedine zgrade, tako se nastojalo da se o pojedinoj zgradi stvori što obilnija foto-dokumentacija (više totala i što više interesantnih detalja).

Na terenu se radi veoma sistematski. U svako se selo ide i više puta (ovisno o broju zgrada tradicionalnog graditeljstva). Sistem rada je takav da se prvo obiđe cijelo selo, kako bi se dobila slika o njemu, a tada se

kreće na sakupljanje građe o pojedinim starim zgradama. Svaka stambena ili gospodarska zgrada, bez obzira na stanje očuvnosti i estetske vrijednosti, uzima se kao zasebna cjelina, te se obrađuje do u detalje. Nastoje se dobiti svi podaci vezani uz njen nastanak i trajanje. Sakupljaju se svi podaci o njenoj povijesti, gradnji, materijalu koji se upotrebljava za gradnju, običajima vezanim uz gradnju, a zapisuju se i nazivi pojedinih dijelova kuća i gospodarskih zgrada od temelja do krova. Za svaku zgradu tražimo podatke i od više kazivača, kako bi opis bio što potpuniji. Prilikom ispitivanja često se zna sakupiti i više ljudi, stanara tih starih zdanja, koji se u kazivanju međusobno nadopunjavaju. Svi gotovo uvijek znaju najvažnije podatke o gradnji pojedine zgrade, a nadopunjavaju se kada su u pitanju detalji. Kada su sve stare zgrade u pojedinom selu obrađene, odmah se sistematiziraju svi podaci o jednom selu, kako bi se dobila cjelovita slika o graditeljstvu toga sela.

Rad na terenu tekao je prema unapred napravljenom planu i programu. Prvo su obrađivana sela u neposrednoj blizini Sesveta (prema Zagrebu i prema Dugom Selu). U toj prvoj fazi rada obrađeno je tradicionalno graditeljstvo u petnaestak sela (u vremenskom razdoblju od 1981. do 1983). Od 1984. do 1986. godine sakupljena je građa o narodnom graditeljstvu u narednih petnaestak sela (uz cestu za Varaždin, u selima lijevo od ceste za Varaždin i u selima između ceste za Varaždin i ceste za Dugo Selo). Tako je do sada obrađeno tradicionalno graditeljstvo u tridesetak sela, što predstavlja $\frac{3}{5}$ ukupnog broja sela na području općine Sesvete. U tih tridesetak sela obrađeno je oko 1500 zgrada tradicionalnog graditeljstva. Predviđeno je da se u toku ove i sljedeće godine obradi graditeljstvo u dvadesetak preostalih sela na području općine. To su sela na obroncima Zagrebačke Gore. Prema nekim podacima pretpostavlja se da u njima ima još oko 1000 zgrada tradicionalnog graditeljstva. Kada akcijom bude obuhvaćeno cijelo područje općine, bit će obrađeno oko 2500 zgrada (oko 1000 kuća i oko 1500 gospodarskih).

Za većinu obrađenih zgrada tradicionalnog graditeljstva uspjeli smo dobiti podatke o gradnji, graditeljima, mjestu gradnje i eventualnoj seobi. Međutim, ima i određeni broj zgrada za koje u pojedinom selu nitko ne zna kada su nastale niti tko ih je gradio. Za neke od njih ljudi tvrde da su najstarije u selu, stare i više od 300 godina. Međutim, te podatke moramo uzeti s dozom rezerve, jer nemamo pisanih podataka o njihovoj gradnji, te je veliko pitanje da li njihov nastanak možemo staviti u tako davna vremena. Tu nam puno pomažu najstarije katastarske mape ovoga područja, a one su iz 1867. godine. Pomoću njih dolazimo do podataka da su mnoge zgrade sagrađene prije 1867. godine. Velik broj obrađenih zgrada ima urezanu godinu gradnje (uglavnom s kraja prošlog i iz prvih desetljeća ovog stoljeća). Najstarija do sada datirana zgrada, na obrađenom području, je jedna kuća iz sela Drenčec, sagrađena 1843. godine.

Zgrade (stambene i gospodarske), u do sada obrađenom području, građene su od drvene, tj. hrastove građe. Kuće su prizemne, uglavnom troprostorne s dvoslivnim krovom pokrivenim crijepom. Većina ih je jednostavna bez ukrasa, a neke su ukrašene rezbarenim i crtanim geometrijskim i biljnim motivima.

Dosad obavljena istraživanja daju nam obilje podataka o graditeljima. Često su, kao graditelji, u ove krajeve dolazili majstori iz Posavine. Sačuvane kuće koje su oni gradili potječu iz pravih desetljeća ovog stoljeća. One se uvijek ističu lijepim ukrasima, uglavnom na zabatnoj strani između i iznad prozora i po dužini kuće iznad prozora. Bila je dosta jaka i aktivnost domaćih graditelja (npr. ističe se obitelj Stančir iz Budenca, koja je sagradila mnoge kuće u samom Budencu i okolnim selima). Značajna je na ovom području i aktivnost obitelji Bastalić iz Belovara. Oni su bili poznati majstori za seobe kuća na valjcima, tj. za seobu cijele (nerastavljene) kuće. Još je i danas živ jedan član te obitelji, koji je i sam selio kuće i koji još ima sačuvan sav starinski alat neophodno potreban za taj posao. U selima na obroncima Zagrebačke Gore, u kojima još treba sakupiti podatke o tradicionalnom graditeljstvu, uz drvo, javlja se i kamen kao građevni materijal. Tu se pojavljuju kuće građene na kat i kod njih je donji podrumski dio sagrađen od kamena. Od kamene građe sagrađene su i pojedine gospodarske zgrade (npr. štale). Uz daljnji rad na terenu paralelno se radi i na obradi prikupljene građe. Svi sakupljeni podaci unose se u kartoteku o tradicionalnom graditeljstvu. Svaka zgrada ima svoj list u toj kartoteci. Na njemu su zapisani svi podaci o pojedinoj zgradi, a priložena je i fotografija. Također se sistematski radi i na inventiranju snimljenih negativa i diapozitiva. Tako je do sada snimljeno i inventirano oko 3000 crno-bijelih negativa i oko 800 kolor diapozitiva kuća i gospodarskih zgrada tradicionalnog narodnog graditeljstva ovog područja. U jesen 1983. g. Muzej je organizirao izložbu o tradicionalnom graditeljstvu ovog područja, a početkom 1984. g. »okrugli stol« na istu temu, na kojem su bili prezentirani rezultati dotadašnjih istraživanja. Kada budu prikupljeni podaci o tradicionalnom graditeljstvu u svim selima na području općine Sesvete i kada budu kompletno muzeološki obrađeni, Muzej će nastojati ovu obilnu i vrijednu građu publicirati, kako bi bila dostupna i široj javnosti. Nužnost jedne ovakve akcije vidi se već i danas, iako je ona još u toku, jer mnoge stare zgrade obrađene u proteklom periodu danas više ne postoje. Srušene su, ustupivši mjesto novoj, modernoj gradnji.

Mladen Tomljenović

METODOLOGY OF COLLECTING MATERIAL ON TRADITIONAL ARCHITECTURE OF SESVETSKO PRIGORJE

— Summary —

The museum in Sesvete near Zagreb started the systematic collecting of material in 1981. The work was organized so that as much material as possible on each building with numerous photographs would be gathered. By the end of 1988 the traditional architecture in all villages in the district will be treated and this will be published as valuable material.
